

W A L W E

ILMUB KAKS KORDA KUUS

Tcimetus ja talitus: Uus tän. 14, Tallinnas

Nr. 5

Detsember 1921

1. aasta läik

Sisu: Puhk ja umbes weerand miljardi eest kaltsusi Eesti wabariigile. — Eesti wabariigi saatkond. — Riigiwara kaitseks — Haridusministeerium, awalik arwanine ja koolimädapaised. — Ajaloolised dokumendid. — Leidis aumehi. — Weel raudteelaste priisõidu piletitest. — Kuhu jäid 1917 a. meie sõjawäe keskladu ja laegas? — Wastuseks kindralmajor Soots'ile. — Toimetusele tarwitada antud optandi kiri. — Kuda ma Eesti kodakondsust opteerisin. — Mõjub. — Oidendus. — Kirjawastused.

Puhk ja umbes weerand miljardi eest kaltsusi Eesti wabariigile.

5. jaanuaril s. a. teatas „Päewaleht“ et läinud aasta detsembri lõpul aurik „Kajak“ 20.000 komplekti (sinel, frentsh, püksid) riidewarustust Sõjawäe warustuswalitsusele oli toonud. Ladus esimesi pallisi lahti tehese leiti 32 pallis 3200 komplekti, milledest ainult 340 komplekti kandmiseks kõlbulikud.

Teiste teadete järele ei ole ühtki komplekti otsekohe kandmiseks kõlbuliku olnud, waid iga komplekti olnud tarwis enne korraldada ja parandada; woodrid puudunud enamasti kõigil ja suurelt jaolt olnud nad mudased ja palju isegi weriseid.

Selgus, et niisugust „riidewarustust“ oli ostnud Eesti rahwawäele üldse 50.000 komplekti kaubandus-tööstus ministeeriumi Londoni kaubandusosakonna juhataja Puhk ja maksnud 34 shillingi 6 pence komplektist Londonis, millele juurde tulewad pakkimise transporti ja kinnituse kulud.

50.000 komplekti a 34/6 on 86.250 naela sterlingi (140 miljoni marka) maksis Puhk müüjale wälja, enne kui riided Sõjawäe warustuswalitsuse ja riigikontrolli poolt wastu olid wõetud.

Umbes mai kuus s. a. saadeti Londoni seda asja selgitama riigikontrolli sõjawäeosakonna ülem hra Kelder, Sõjawäe warustuswalitsuse esitaja polk. Wiard ja kaub-tööstus ministeeriumi poolt N. Köstner, kui komisjoni esimees.

Londonis selgus, et Puhk oli ostnud need 50.000 komplekti Messrs. G. Williams ja Co. käest, kelle ladus ka, alles ületoo-

mata, 30.000 komplekti leiti, mis olid suuremalt osalt pehkinud, muda ja werega määratud räbalad. Selgus ka, et Messrs. G. Williams ja Co. ei oleks tõh- tinud neid mitte tarwitamiseks edasi müüa, sest need olid kui kaltsud ümbertöötamiseks määratud. Edasi selgus et Puhki ja G. W. ja Co wahel oli kauba sobitajaks juut Gold- arbeiter olnud, keda Köstner ka jälle tõ- giks oli wõinud asja selgitamise juurde.

Hrade Kelderi ja Wiardi energilisele ülesastumisele pole Williams kaua wastu pidanud ja hakanud lepitust sobitama, sest ta kartnud nähtawasti Inglise kohut. N. Köstneri ülespidamine olnud aga wäga kaht- lane; ta olnud asja wastu ükskõikne (pas- siwne) ja hoidnud otsustamisest kõrwale. Wiimaks jõutud asjaga ometi nii kaugele, et Williams nõusse jäänud ära saatmata 30.000 komplekti tagasiwõtma, algus hin- naga 34 shil. 6 pence komplektist, juurde- arwatud ladurahad; kuna Eesti walitsus pakkimise ja kinnituserahad maksma pidi. Raha pidi Williams järgmiselt tagasi mak- ma: lepingu allakirjutamise juures 7750 naela sterlingi puhtas rahas ja 44.000 naela sterlingi wekslitega, maksetawad mitmesu- gustes maksutähtaegades, poolteise aasta jooksul.

Suusõnalistel läbirääkimistel oli Wil- liams nõusse jäänud eeltähendatud tingi- mistel allakirjutama, aga enne kui see sün- dinud, saanud N. Köstner kaubandus-töös- tus minister Kukkelt telegrammi, milles wiimane esimesele woli annud oma äranäge-

mise järele asja korraldada. Hrad Kelder ja Wiard sõitsid Tallinna tagasi asja Kõstneri kätte jättes, kes aga asja pooleli jätnud ja Ameerikasse sõitnud. Hiljem olewat kaubandus-tööstus ministeeriumi poolt saadetud keegi hra Uustalu Londoni seda asja korraldama. Mis see seal on korraldanud, ehk kas see seal üldse midagi korraldada on suutnud, selle kohta puuduwad teated, aga meie loeme nüüd „Waba Maas“ nr. 325. (5. dets. s. a.) Riigi kaubaagentuuri likvideerimise komisjoni kuulutust, milles teatakse, et 17. dets. s. a. sõjawäe warustusalitsuse kraami ladus olewat 14.000 komplekti sõjawäe riideid enampakkumisel alanud alghindadega müüakse.

Kuulutusest on näha, et need riided teistkorda väljapakkumisele tulewad „alandud alghinnaga“; tähendab eelmisel väljapakkumisel peeti alghinda kõrgeks, ega pakuti üleüldse midagi. Ei ole kahtlust, et siin juhtub enampakkumisel alghindadele. Kui palju nendest enampakkumisel tõepoolest saadakse ei tea, aga kellegi asjatundja arvamise järele õige vähe, sest ostjad olewat ainult juudid ja need oskawat enampakkumisel endid organiseerida nii, et nad kasulikult osta saavad. Nii siis „juut ees juut taga“ ja „Puhk — Kõstner — kaubandusminister keskel. Juut Goldarbeiter sokutas Londonis Puhkiga Eesti wabariigile kallihinna eest 50.000 komplekti kalsusi, mis iga komplekt wabariigile nii umbes 4000—5000 marka maksma tuleb ja nüüd pakutakse neid Tallinnas välja ning juutide otsustada jääb, kui mitu marka nad komplektist „hea mehe poolest“ maksta tahawad, kuna wahe mis, võib olla, 200—250 miljoni marka välja teeb, meil Eesti kodanikkudel maksta tuleb, ehk õigem juba makstud ongi, sest nagu eespool tähendud, maksis Puhk

Williams'ile raha otsekohe välja, ja ka pakkimise, transporti j. n. e. Kulud on Tallinna toodud kalsude pealt, iseenesest mõista, ära makstud. Ning, kui Williams Londonis olewad 30.000 komplekti tagasi pole wõtnud, ega wõta, siis tulewad seal veel peale muu määratu suured ladurahad maksta.

„Päewalehes“ nr. 96 (14. aprillil s. a.) ilmus „Kiri toimetusele“ järgmise sisuga: „Hra Puhki wastutusele wõtmist Teie lugupeetud lehe weergudelt leides, waldas mu hinge moraalne rahuldustunne poolteise aastase kannatuse tasuna frondil, kus paisunud mu kaela muhud, Lymphadenitis colli, wiletsate riiete tõttu. Uskuge ma olen täna õnnelikum kui mõni normaal-talu saaja“. Sellest on kaheksa kuud mööda, kui ühes eeltähendud kirja autoriga kõik arusaajad wabariigi kodanikud Puhki kohtu alla andmist ootama jäiwad. Ootama jäiwad ka kodanikud, et Puhki poolt wabariigile tehtud kahju nii palju kui wõimalik wähendata katsutakse, milleks ka komisjon Londoni saadetigi. Aga mis meie näeme! Puhk kõnib wabalt pealinna tänawatel iseteadew naerul nagu ees, nähtawasti kõigiti ja kõigi wastu soomustatud, kuna Kõstner kahju wähendamise asemel juut Goldarbeiterile tema „waewa eest“ weel wäikest tasu raha, nii midagi 250 naela sterlingi suuruses, (nis oleks Eesti rahas umbes 400.000 marka wabariigi arwel maksta tahtnud.

Kodanikud! kas peab meil tõesti samasugune kord walitsema jääma, kui me rääkisime lüüdnud endises, kui ka praeguses Wene riigis, mida loomustab rahwa lendlause: „wäiksed wargad kõlguwad wõllas, suured wargad sõidawad tõllas“, wõi oleme meie ikkagi „kõikumatus uskus ja wankumatus tahtmises luua riiki, mis on rajatud õiglusele ja seadusele“? S. S.

Eesti wabariigi saatkond.

(Definitionid).

Herbert Grünfeld.

Saadik:

Usk ja diplomatia. Kojapaatrid ja kardinal Richelieu. See on nähtawasti tema minewik. Waikus, pühalik waikus walitseb ta ootaruumiski. Suursugus, seotud üli-demokraatlise firmaga. Ja siis ilmub ta — nagu kiriku. Ära lähene. Sa kohkud püsti! Kuid ta ei näe sind. Su waese sureliku asja aetakse kolmanda isiku kaudu.

Kindralkonsul:

Koopia. Kas saadiku, kuid igatahes Saksa suursuguse. Kõneled kantseleis ootamata leitud sõbraga, siis öeldakse: „Palun siin mitte rääkida, see segab kantselei olematud tööd.“ Lastakfe oodata ja kaotakse jumalaga jätmata. Mis sa tühjaga jahid! Üliõpilane, kuid...

Raamatupidaja:

Lähened, et lehte lugeda. Tutwustad, nimetad nime, ulatad käe. Laisalt, tahtmata saafakse käsi, sest mõtle seda au — üks raamatupidaja saatkonnas, nii pühalik — tõsine ja suur. Igaüks on siin kutsutud ja seatud! Kõik nii pühalik-tõsine.

Preili:

Loed lehti, mis palunud. Ulafad taga armulise preilile. Tänad ja arwad, et kõik on korras. Kuid ei! Preili salwab: „Neid lehti tuleb päewas korraldada sada korda!“ — Sedagi häbematus tõeldakse pühalik-tõsiselt.

Berliinis, 20. oktoobril 1921.

Riigiwara kaitseks.

On ju õige, et sõda takistab igasugust korraldust loowat tööd, mitte üksi liinil, kus kehtleb surm ja elu üks teisega, kus ainult mõeldakse, kuida wastasele kõige walusamaid haawasid lüüa, kuid ta takistab ka õige suurel määral töö tegemist tagaselja.

Teiselt poolt on aga ka üleüldiseks nähtuseks saanud, et igasugune töowõimetus, oskamatus, eraalgatuse puudumine ja isegi kuuritarwitused kõik weeretatakse sõja kaela: „saage aru missugune erakorraline aeg, wõimata midagi produktiivset korda saata.“ — Niisuguseid ütelsi tuleb weel tänapäew nii sagedasti asutustes ette, kus ilmsiks tulnud wäärnähtused ikka ja alati sõja kaela weeretatakse.

Warsti pühitseme juba teist rahu aasta-päewa. Ammugi oleks pidand aeg olema, et kõwaste käed külge panna ja ülesehitada, korraldada ja koguda, mida sõjaajal wõimata oli teha. Ia paljugi on ka nimetud alal ära tehtud, kuid kahjuks ei tohi me seda kõigide asutuste kohta ütelda.

Raske südamega peame tunnistama, et meie Sõjaministeeriumil igasugune huwi temale alluwa waranduse kogumiseks, korralduseks ja hoidmiseks näib puuduma.

Nii peame nägema, et mõnigi „anderikas“ ohwitser, omas kantseleis, kirjutuslaua taga istub ja päew-päewalt igapäewast harilikku kantselei tööd teeb, millega iga ametnik korda peaks saama, ehk sepitseb plaane ja otsib teid, kuida ka Eestis maksma panna seda „eeskujulikku ja kõrget Wene distsipliini“, sest kus küll ei hirmutata meid Wene seadustega? Kõik aga, mis väljaspool kantseleid, on pühendud hukafusele!

Mitte kaugel Pääsküla wangilaagrist ja kiltlast seisawad endised Wene aegsed hiigla patareid, wäikeses meksasalus, lageda taewa all, wihma ja tuule käes ja ootawad peremehe korraldawat kätt, kes nad ära koristaks ühes raske raud alustega ja päästaks

selle miljonilise waranduse möödapääsemata kadust roostetuse läbi. Kõik enam-wähem kättesaadawamad ja wäärtuslikud osad on juba ümberkaudsed elanikud ära wiinud ja mis järel jäänud, seda kannawad karjapoised mööda metsa laiali.

Siis Nõmmel ja Tondil! Päril raudtee ääres lamawad nii mitugi hiiglasuurtüki keha ja ootawad oma saatuse otsustamist. Iuba nüüd on nad poolest saadik liiwa sisse tuisanud ja kui weel niimoodi mõni aeg edasi läheb, kaowad nad hoopis meie silmist — liiw matab nad oma alla.

Weel kurwema pildi saame aga Kopli suurtest suurtükiwäe ladudest. Hiljuti alles pikad korralikud kuurid, on nad aga nüüd ilma katusteta wareteteks muutunud, täis, omal ajal kogutud kõiksugu suurtükiwäe warustust. Siin on ka nüüd weel: suurtükke, nende aluseid, kuulikaste ja wankreid sadade kaupa, kuid kõik see warandus seisab lahtise taewa all, mädaneb ja roostetab, sest puudub korraldaja käsi!

Wirnade wiisi on Bekkeri tehases rauda, millest paljugi juba omast wäärtusest on kaotanud rooste läbi. Läheb weel niiviisi mõni aeg mööda ja raua ja terase hunnikufest jäewad järele ainult rooste hunnikud, millel sõdur püssiga, nagu nüüdki auwahiks juures seisab. Nii näiteks on Lutheri hoowi peal kolm aastat wedelenud enam kui 500 sõjawäe wankrist suurem osa täitsa ära mädanenud ja paaristsajast wäljaköögist pole ühtegi tarwitamiseks kõlbulikku alal hoidunud. Ia niisugust kurba asjade seisukorda näeme me üle terve Eesti.

Miks käidakse rahwa warandusega nii hoolimatalt ümber? Miks ei tarwitata neid tuhandeid puudasid rauda ja paremat terast otstarbekohaselt ära? Miks lastakse seda kõiki hukka minna? Wõi ei oli see meie warandus? Wõi ei ole need herrad ametnikud, rahwa usaldusmehed meie, waid meie waendlaste teenistuses, et nad meie

warandust nii häwitawad? Kalli hinna eest weetakse rauda wäljamaalt sisse, kuid oma rauda hulgad laseme roostel ära süüa, hukka minna! Oletame, et meie omad wabrikud ei oska niisugust rauda tarwitada, siis miks ei müüda teda wäljamaa äridele wanarauana ära? Sakslased omal ajal olid väga tragid kõike niisugust warandust wälja wedama ja paljugi oleks weel nende kukrusse kukkunud, kui mitte liitlaste hiilgawad wõidud õhtu wäerinnal nende tegewusele, ka siin piiri poleks pannud

Makswate määruste põhjal on meil iga

sõdur, ametnik ja ohwitser wastutaw selle waranduse eest, mis tema hoole on usaldud. Kui nüüd sõdur oma püssi, mis tema käes rikke läinud, kuigi ta ise mitte rikkuja ei ole, kroonule wälja peab maksma, siis peawad küll ka need ülemad wastutawad olema rahwa ees, kelle süü läbi ülewalmimetus warandused hukka on läinud ehk lähewad. Wõi on see määrus maksew ainult alamatele? Teiselt poolt aga: wõimu mitte tarwitamine on ka kuritöö!

Niimoodi ei tohi see igatahes mitte enam edasi kesta. Civis.

Haridusministeerium, awalik arwamine ja kooli mädapaised

Juba pikemat aega rüwetab seltskonna awaliku arwamist I linnagümnaasiumi juhataja pr. Tellmann — Tõrwandi asi. 1919 a. sügisel awaldab kooli pädagoogika nõukogu kooli juhatajale pr. Tõrwandile umbusaldust, kuid see proua ei kõssagi — raske õhkkond kestab koolis edasi ja mõjub demoraliseeriwalt meie noorsoo peale. Wiimaks 1920 a. läheb asi sedawõrd wäljakannatamatuks, et isegi haridusministeerium on sunnitud asja selgitamiseks uurimiskommissioni määrama, millesse kuulusid Tallinna õpetajate seltsi esitaja, linna kooliwalitsuse juhataja ja haridusministri abi. Kommission leiab pr. Tellmanni kui juhataja tegewuses rohkest ebaloonuliku: „pr. Tellmann on kaasa mõjunud koolis raske õhkkonna tekkimisele, et ta ei taha, wõi ei oska koondada koolis töötawaid õpejõude ühiseks tööpereks, et tal ei ole õpetajate usaldust, waid ajab koolis mingisugust jutumärkides diplomaatiat ja et ta ei suuda olla erapooletu. Tal on, kui ta õpilastega kõneleb üks seisukoht asja kohta, kui õpetajatega — teine seisukoht. Kõike seda arwele wõttes leiab komisjon, et pr. Tellmann tuleb gümnaasiumi juhataja kohalt tagandada, kuna õpilane, kes õpetaja vastu wäljaastus, koolist lahkuma peab.“ Komisjonist rändab asi haridusministeeriumi nõukogusse, kus õpilase kohta käiw otsus muutmata jäetakse, ainult gümnaasiumi juhatajale antakse kohalt tagandamise asemel wali noomitus (Sdm.65, W.M. 84.) Niisugune otsus ei rahulda sugugi seltskonna õigusetunnet. Isegi erakonna

häälekandja millesse ka pr. Tellmann kuulub, kirjutab; „nõnda, soldat maha lasta, rooduülemale distsiplinaar karistus ja polguülemale noomitus. Mida kõrgem asutus asja otsustab, seda raskem karistus langeb roopaseadja peale“ (W. M. nr. 84.) Asi läheb lõpuks isegi riigikogusse, kus pr. Tellmanni tegewust ühemeelselt hinnatakse ja loodetakse, et „Flachsmann“ asja arutamise tarwilikud järeldused teeks s. o. juhataja kohalt lahkuku. Kuid pr. Tellmann — Tõrwand ei lahku ja — lahkuma on sunnitud sellest koppind õhkkonnast mõned ausameelsemad õpetajad. Flachsmann kingib aga koolile uue 21 paragraphilise „määrustiku,“ et korralagedusele wäliseltki piiri panna. Wahepeal ulatawad awalikuse ette proua Tõrwandi wägitegudest uued seeriad.

Nimelt saab proua Tellmann-Tõrwand ajal, mil meil äärmine wäliswaluuta puudus, Riigikassalt 25.000 Rootsi krooni „koolidele“ kalosside muretsemiseks. Kalossid ilmuwad, kuid mitte üksi koolidele määratuina — puuduwad weikesed nr. nr. ja kõigile koolidele nendest ei teatatagi waid kalossid lähewad osalt era äridesse ja era isikuile müügile.

Kelle tasku läks sellest riigirahaga tehtud operatsioonist saadud puhaskasu? Mispärast finanseeris riik niisugust spekulierimist? Oleks weel küllalt pärliasi pr. Tellmanni tegutsemisest awalikuse ette tuua, kuid wist aitab, kui juba kord kinninaelutame osagi sellest, mis juba ajakirjanduses ilmunud. Waba Maa nr. 107 heidab pr. Hellat omas awalihus kirjas mida pr. Tell-

mann ümberlukkunud ei ole, pr. Tellmannile ette äärmist lohakust, seltsi häbitawat ja usaldust seltsi vastu häwitawat tegewust rinnalaste kodu juhatamisel. Tuuakse ette, et pr. Tellmann seltsile annetatud 50.000 marka on oma käes hoidnud ja sellest isegi 20.000 kaduma läinud (W. Maa 107, Teataja 79) ja alles siis, kui asi awalikkuse ette jõudis korraldati see asi. Ja seda teeb rinnalaste kodu juhataja ajal, mil kodu äärmise puuduse all, isegi kütteta, kannatab. Samuti seisnud sõdurite haudade korraldamise raha 100.000 m. pr. Tellmanni käes novembrist kuni aprillini kassasse

sissekandmatu, mille rewisjoni komisjon raha nõudma hakkanud. Siis veel tuutud Soome ja Rootsi sõidud Eesti „tutwustamiseks“ „lainetawas olekus“ ja kogupilt pr. Tellmann — Törwandist, kui koolijuhatajast on küllalt selge. Meie küsime haridusministeeriumilt, mis mõtleb tema teha awaliku arwamise rahuldamiseks ja meie noortsugu demoraliseeriwa mõju koolist kõrvaldamiseks. Wõi arwab haridusministeerium loomulikuks, et koolist saawad eemale tõrjutud ausameelsemad õpetajad, et ruumi anda niisuguse kalduwustega isikule? — J. —

Ajaloolised dokumendid.

Endine X jalawäepolgu sõjawälja ja polgukohtu asjaajaja Z.

Ärakiri.

Sõjawägede Ülemjuhataja Staabi Ülemale.

11. oktoobril 1919 a.

Ettekanne.

26. weebbruaril sai X polgu ülem Y diwiisi ülema käest telegrammi, millega sai ettekirjutatud wiibimata ettekanda süüaluste-sõjawäelaste nimekiri, keda polgu ülem teiab amnesteerimise wäärilisteks olema. Amnestia pidi 24. weebbruaril, Eesti Wabariigi aastapäewal, wäljakuulutatud saama.

X polgus oli süüalusi kaunis rohkesti, iseäranis wäejooksikuid, kes esimesel sõjanädalal, täitsa korralageda taganemise ajal Narvast, laialilagunesid, pärast aga, kui polk wõidurikkalt Narwa poole tagasi liikus, polku tagasi ilmusid.

Kõik need „eksinud lambad“ käisid sõjawälja-kohtu alt läbi. Mõned üksikud, kes wahenajal punastega olid ühenduses olnud (1 ohwitser ja 3—4 sõdurit) saiwad mahalastud, teised kõik saiwad karistatud sunnitöö- ja wangiroadu trahwiga ja ilma palgata polku teenima jäätud, et „wõimalust anda wahwa teenistusega oma süüid ärakustutada“, nagu iga skohtu otsuses süüalustele ettelõetud sai.

Ja peab õgust ütleva, — mehed kustutasid. Lausa jooksikutest sai moodustatud terve rood kõwendatud distsipliiniga. See rood oli lahingutes wahwa ja peaaegu kõik teenisid oma süü tasa. Paljud, oma süüid kustutades, kustutasid ka oma eluküünla.

Tähendatud telefonogrammi põhjal sai diwiisi ülemale ettekantud amnesteerimise wääriliste nimekiri.

Nende wäljawalitute hulgas olid ka endised ohwitserid: kapt. K. diwiisiülema ettepanekul Ajutise Walits. poolt reameheks ja lip. O. sõjawäe kohtu poolt, wäejooksiku süü pärast, trahwitud ja reamehena teenima jäätud).

K. ja O. saiwad etteseatud täielikuks nende süü andeksandmiseks ja endisesse ohwitseri aukraadi tõstmiseks.

Umbes ühe nädala pärast tuli polku diwiisiülema telefonogrammi, mille sisu, nagu ma mäletan, lühidalt järgmine oli:

„Kõikidele süüdlastele, nagu nimekirjas ettepanud, on andeks antud 24. weebbruarist arwates“.

Selle ametliku telefonogrammi põhjal sai kohe polgu päewakäsuga, nimekirja ära kirja järele, andeksandmine wäljakuulutatud.

Kapten K. ja lipn. O. kohta sai wäljakuulutatud, et nemad sellega oma endise ohwitseri aukraadi tagasi on saanud 24. weebbruarist arwate. Kapten K. sai polgu ülema poolt uuesti wormeeritawa 3. pataljooni ülemaks määratud, pärastpoole weel polgukohtu eesistujaks nimetatud, missugune nimetamine diwiisi ülema poolt kinnitatud sai. Nende ametites on tema tänapäewani. Lipn. O., kes lahingus raskesti haawata oli saanud, oli sell ajal Tallinnas, haigemajas. Polgu ülem andis minule käsu temale andeksandmisest eraldi teatada, et temale tema raskes seisukorras teatud rahuldust ja rõõmu pakkuda, mis ametlikult, haigemaja peaarsti kaudu, sai tehtud.

Diwiisi staab awaldas selle andeksandmise kohta ka oma päewakäsu, küll märksa hiljem, mis weel kord polgu päewakäsu korratud sai.

Nii sündis weebuari kuul. Nüüd aga, oktoobri kuul, s. o. seitsme kuu pärast, sat-

tub minule, juhtumise kombel, silmade alla käsk Wabariig sõjawägedele nr. 185, kus kapt. K-le ja lipn. O-le nende ohwitseri aukraad alles 1. septembrist s. a. tagasi antakse.

Mis see tähendab? Kas on sellega endine pühalik andeksandmine ja sellekohased polgu ja diwiisipäewakäsed tühjaks tunnistatud, paljaks jandiks tehtud?

Õigus, asi oli omal ajal ümberpööratud käigu võtnud. Sündis üks wormiline eksitus. Ennem andis päewakäsu polk, siis diwiis ja alles 7-me kuu pärast pea-staab.

Seda ei tohiks harilikultes tingimistes muidugi olla, kuid tolli hädajal, olukorra tõttu, kui meeste meeleolu pidi iga võimliku abinõuga alal hoitud ja tõstetud saama, ei võinud polgu ülem, kui tal andeksandmist tõendaw ametlik dokument käes oli, wiivitada, kuni worm saab täidetud ja oodata, kuni (Jumal teab mitme kuu pärast) päewakäsed ilmuwad.

Mehed kustutasid oma süü, löiwad lahinguid kui lõwid, ootasid igatsusega lubatud andeksandmist, nad pidid saama kohe rahuldatud, et sellega veel rohkem neile edaspidisteks wõitlusteks meelekindlust anda, et see teisi, kes veel ennast tasa ei olnud teeninud, ka wägitegudele tagasihukaks.

Aukartusega mõtlen mina tagasi selle määratu töö ja waewa peale, mis polgu ülem polk. S. ja selleaegne pataljoni ülem kapt. L. jooksitu karja kogumise ja korraldamise asjas tegid ja nägid. Wana distsipliini oludes oleks see asi wäga lihtne olnud, kuna aga meie toleaaegsetes oludes ettewaatlikult, peenikeselt, psühholoogiliselt pidi talitatud saama, et mehi koos hoida ja tarwilikku meeleolu luua. Polkownik S.-i süsteem oli: õigel ajal hirmu, aga ka õigel ajal armu. Diwiisi ülem toetas seda igatpidi.

Selles juhtumises on, minu arwates, diwiisi staabi kantselei hooletusega tegemist, kes seda wiga sirgeks ei katsunud teha ettekandega Korraldus-Walitsusele õigel ajal. Seda wormiwiga aga oleks nüüdki wõinud heaks teha, ilma et tähendatud ohwitserid selle all oleks ilmsüüta kannatama pidanud (kaotawad 6 kuud teenistust lahingliinil ohwitseridena, rääkimata tusast ja meelepahast, mis järgmine teguwiis — andmine, wõtmine ja jälle andmine sünnitab).

Polgu ja diwiisi päewakäsed oleks pidanud kinnitatud saama. Weebruari kuu andeksandmist, kui sündinud tõeasja, ei oleks pidanud tühjaks tunnistama ja uut andeksandmist, wormilist, septembri kuus makema panema.

Staab ei ole wist muidugi teadmata selle üle, kuidas teda lahingu-liini mehed põhjendawad. „Pagari uulitsast“, õieti sellest sõjawäe waimlisest keskkohast, tema peajaest, räägitakse wäerinnal, kahjuks otsekohe pahameelega. Palju on selles, muidugi, liialdust ja arusaamatust; on ju teada, et igal ajal ja igas sõjawäes on staabid sõimata saanud. Aga nii mõneski juhtumises, nagu sellestki, annab staab ise põhjust nurrinaks. Päewakäsk, millega kellegile liiga on tehtud, saab liinil igatpidi arwustatud, saab põhjatud süüdlasi ja mittesüüdlasi, pahameelt ja mitterahulolemist awaldatud, mis ka teistele ohwitseridele külge hakkab, seda arwustamist ja arutamist kuulewad ka sõdurid pealt ja see sünnitab wäeosas tuumast ükskõiksust, meeleolu langemist.

Al. leitn. W. asi on veel rohkem arusaamata. Tema kohta ütleb ka käsk nr. 185, et endine al. leitnanti auaste temale tagasi antakse 1. septembrist s. a. See ohwitser ei ole aga oma al. leitnandi auastet faktiliselt kaotanudki. Küll tegi tema kohta 4. polgu sõjawälja kohus, weebruari kuul, wäejooksiku süüdiõistuses, reameheks alandamise otsuse, aga see otsus ei saanud täide wiidud. Kohus, tähele pannes tema noorust ja teisi mõjuwaid tema süüd wabandawaid põhjusi, palus ühtlasi polgu ülemat samme astuda, et W. saaks tema süü täielikult andeks antud ja tema, nagu ennegi, ohwitserina teenima jäätud. Polgu ülemal ettepanekul sai ka see kohtu eestpalwe wäerinna juhataja kindrali poolt, täiesti seaduslikkus korrast, kinnitatud. Nii et W. kohta kohtu otsus ilma mingisuguste järeldusteta jäi. Tema sai, nagu ma mäletan, ainult distsiplinaarselt karistatud.

Weel ei ole selles asjas tähelepandud Asutawa Kogu poolt wastu wõetud üleüldist amnestiat, mille põhjal lipn. O-le ja al. leitn. W-le (kui wiimane oleks faktiliselt saanud reameheks alandatud, mida aga tõepoolest ei sündinud) nende süü täielikult oleks saanud kustutatud ja nendele kõik endised õigused tagasi antud 3. maist arwates. Et aga nemad oma õigused faktiliselt juba ennem, weebruari kuul, tagasi saiwad, O. — oma wahwuse tõttu ja W. — seaduslikkuse jõusse astunud kohtu otsuse põhjal, ei kuulunud nemad enam 3. mai amnestia alla, kui see sai wäljakuulutatud, aga nüüd, kus nendele andeksandmise tähtaeg 1. septembrist loetakse, on nad sellest 3. mai amnestiast ka ilma jäätud.

Minul ei ole mõttes olnud mõne siin tähendatud üksiku isiku huwisid kaitsta. Ei, minu südame peal on meie rahwawäe üleüldised huwid.

Sedawiisi wäerinna ohwitseride were hinnaga saawutatud teenusi ignoreerides, neid teenusi surnud kirjatähele ehk wormiweale ohwriks tuua, mitte elu enese ja tema nõudmiste, waid kitsarinnaliselt kirjatähe järele talitades, saawad frondi ohwitserid, kelle kätte meie sõjawäe meeleolu alalhoidmine on usaldatud, ise tuimaks tehtud ja sellega wäeosade üleüldine meeleolu nõrgestatud.

See kartus on mul südame peal ja ainult see sundis mind Teid, herra kindral, selle ettekandega tülitada.

Tallin, 11. oktoobril 1919.

Z (alkkiri.)

Arakiri.

Kindral Sootsile resolutsioon:

1. Nagu näha, on herra Z-il palju aega, et ta seda, mis ühe lehekülje peal ära mahub, 5 lehekülje peale laiali määrüb;

2. Kes wähegi sõjaseadust tunneb, teab, et ohwitseri aukraadisse ülendamine ehk aukraadi tagasi andmine pole mitte diwiisi ega polgu ülemate wõimuses, waid ülemjuhataja wõimuses. Kui seda ehk ainult wormiks lugeda, siis ei wõi sisulikult reameheks tehtud ohwitser paari nädalase hea teenistuse eest oma au tagasi saada, waid peab mitu ja mitu kuud umbes ½ aastat teenima.

3. Kõik amnestiad räägiwad süüandeksandmisest, kuid nad ei räägi endise aukraadi tagasi andmisest, mis hoopis teine asi on.

4. Amnestia elusse wiimine on prokuroori asi, kes oma asja mitte sugugi wähem ei tea, kui kohtuasjaajajad oma asja.

12. oktoobril.

Soots.

Arakiri.

Sõjawägede Ülemjuhataja Staabi Ülemate.

Herra kindral.

Tean, et Teie aeg tõesti kallis on, et seda kurjasti pruukida. Kuid meie rahwäe elusse puutuwad küsimused on weel kallimad. Minu ettekandega on üks niisugustest küsimustest üles wõetud.

Teie resolutsioonist näen mina kurwastusega, et Teie minu „määrimist“ pooltkäudu põlastawalt wastuwõtnud ja sellejärgi ka asja, tema tähtsuse peale waatamata, liiga pealiskaudselt otsustanud olete.

Ma palun, ärdasti palun, sügawamat pilku selle asja sisse heita. Asi on tõesti seda wäärt.

Olgu minule weel lubatud Teie resolutsiooni peale järgmisi tähendusi teha.

1. Ettekanne sisu on küll pikk ja tüütaw, aga minu tahtmine oli Teile õige otsuse tegemiseks wõimalikult täit pilti anda.

2. Sõjaseadused wäeülemate wõimupiiri kohta olid meil polgus hästi teada, ka kõik Ajutise Walitsuse poolt tehtud wana wene seaduste muudatused. Kui polgus diwiisi ülema telefonogramm andeksandmise kohta saadi, oli kõikidel kindel arwamine, et põhjuseks selle telefonogrammile on kas Ajutise Walitsuse üleüldine amnestia (millest rääkis diwiisi ülema esimese telefonogramm) ehk ülemjuhataja käsk. Wähemalt polgu ülem ei ole oma wõimupiirist üle astunud. Tema kuulutas välja seda, mille üle ametlik teade tuli. Küsimust, kas ka aukraad tagasi saab antud, ei tõusnudki, see oli selge, sest just aukraadi tagasisaamiseks olid ohwitserid nimekirja ette pannud.

Ka paari nädalaga wõib palju ära teinida, iseäranis lahingutes, rohkem kui paari aastase, olgugi eeskujuliku, teenistusega seljataga.

3. Amnestia ei räägi küll otsekohe aukraadi tagasisaamisest, kuid selle seaduse („R. Teat.“ nr. 30./31.) punkt 1. ütleb: „Wabastada wastusest ja karistusest ühes kõigi selle tagajärgedega“. Aukraadi kaotamine on kas karistus iseenesest ehk karistuse tagajärg.

Nii ei ole aukraadi tagasiandmine mitte hoopis teine asi.

4. Ei prokuroorist, ei ka kellegist muust, kes amnestia pidi ellu wiima, meie polgus ei kuulnudki. Minu kolme-neljakordse järelepärimise peale wastas diwiisi staabidodake. Meie ootasime, aga midagi ei tulnud ja wist siiamaan ei ole keegi selle peale mõtelnud. Läks niiviisi mööda kuud poolteist, kuni wiimati süüalused hakkasid nurinat tõstma (nad lugesid ju lehti, teadsid, et neile andeks on antud, aga polgus mingit korraldust ei tehtud, mispärast nad ikka edasi ilma palgata teenisid). Sellest nurinast tegiwad roodu ülemad polgu ülemate ettekandeid ja polgu ülem otsustas ise andeksandmist wäljakuulutada, mis ka ilma mingisuguse prokuroorita, „Riigi Teataja“ põhjal tehtud sai.

Kohtu akt al. leitn. W. kohta on sõjaringkonna kohtus. Palun seda wäljanõuda ja järele waadata, kas see ohwitser kohtuotsuse järele oma aukraadi kaotanud on, ühtlasi õiendust lasta teha, kas selle kohta ka Korraldus-Walitsuses mingisuguseid järeldusi on. See näitaks, et minul õigus on ja

käsuga nr. 185 selle ohwitseri kohta suur eksiitus on tehtud.

Kui Teie, herra kindral, oma endise waate juurde jääte, julgen paluda seda asja weel kindral LAIDONER'ile ettekanda, kas et ikk leiab wõimaliku olema kapt. K. ja lipn. O. kahta tehtud wormi wiga parandada, polgu ja diwiisi endiste päewakäskude kinnitamisega, kui mitte süüdlaste ohwitseride teenusi tähele pannes, siis ometi sellepärast, et nende teiste ohwitseride silmis polgu ja diwiisi ülemate autoriteet saaks ülewal hoitud.

Niisuguse kinnitamisega ei ole midagi kaotada, küll aga wõita.

Tallinnas, 13. oktoobril 1919.

Z. (Allkiri).

Kindral LAIDONER'ile.

Herra kindral.

Teie olete Eesti rahwawäe organiseerimise ja anderikka juhatuse läbi ülemaalist kuulsust wõitnud. Iga eestlane, kes oma rahwuse asja kalliks peab, wõib uhke olla oma wägewa sõjawäe ja selle targa juhatuse üle. Iga mehe kohus on aga ka kõigi wõimalustega abiks olla, et meie sõjawäe kindlus ja wõitluswõime seisaks wankumata kuni lõpuni.

Seda südames kandes, äratasin mina tähelepanekut ühe eksiituse peale, mis tingimata parandust nõuab.

Kahjuks lükkas kindral Soots minu mõlemad ettekanded tagasi.

Wõimata on aga, et asi nii jääb.

See oleks puhas patt meie wõitlejate wastu, see kustutaks nende waimustuse tuld, mõjuks halwasti, meeoleolu mahakiskuwalt, ka teiste peale.

Polgus on juba korraldus saadud reamehe ja ohwitseri palga wahe 6 kuu eest tähendatud ohwitseride käest sissenõuda.

See oleks, peale 6 kuulist teenistuse kaotust ohwitserina wäerinnal, jällegi üks wõimata ja ülekohtune karistus.

Seda asja weel Teile otsustamiseks ettekandes, olen kindel, et Teie teisiti selle peale waatate ja enne antud wähe läbimõeldud käsu nr. 185 asemel teist, hoopis lihtsamat ja õiglasemat teed walite, mille kaudu tekkinud wormiwiga käsitate joonde ajada.

See kinnitaks weel rohkem seda tõesti sügawat lugupidamist ja aukartust, mis wäerinna-meestel isiklikult Teie wastu, herra kindral, on olemas, mis Teile muidugi armsam ja tähtsam on kui kõik kuulsus väljaspool.

Tallinn, 24. uowembril 1919. a.

Z. (Allkiri.)

Nende dokumentidele tuleb weel juurelisa, et k-m. Laidoner tõesti asja õiglaselt hinnaks nimetatud ohwitseride kohta päewakäsu muutis ja k-m. Sootsi ebaõige otsuse heaks tegi.

Leidis aumehi.

„Walwe“ kolmandas numbris koputab keegi „Oda“ oma artikli „Ka sina Brutus“ lõpul woorimeeste südame peale, et nad oma „tegelikkude“ takside alandamise käside wõtaks ja sellega häbi teeks Eesti arstidele, kes weel nüüd, kus elukallidus langemas, riigiteenijate arstimise eest wõtawat tasu kõrgendasid.

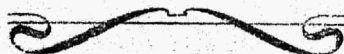
Leidis „Oda“ aga „aumehed“, kelle südame külge koputadal Oma pööraste sõiduhindadega on woorimehed keskmisegi sisetulekuga kodanikkudel wõimataks teinud neid üldse tarwitada ja sellepärast näetegi neid päewad otsa endi seisukohtadel konutamas. Kui „Päewaleht“ hiljuti nende sea-

duslikud sõidutaksid awaldas, et kodanikkudele neid meelde tuletada, siis ajas see nendel „aumestel“ kopsu üle maksa ja nad otsustasid „Päewalehe“ boikoti alla panna.

Kaerte hind on 300—400 marga pealt 120—160 peale langenud, aga woorimehed nõuawad 50—100% taksi kõrgendust. Seal on, herra, proua wõi preili „Oda“, Teie aumehed“.

Kodanik.

P. S. Kõneall olewate woorimeeste all tuleb mõista peajasjalikult Tallinna woorimehi.

Kuhu jäid 1917 a. meie sõjawäe keskladu ja laekas?

Wene rewolutsiooni wabamais oludes sai võimalikuks Eesti rahvusliste polkude loomine. Enne okkupatsiooni formeeriti meil juba 4 polku. Nende polkude warustamise keskladud koondati Rakweresse, kus ühe wastawa ametniku seletuse järele seekord üle 2 miljoni rubla eest warustust seisis, arwates mitte turuhindade, waid madala kroonu hinnakirja järele. Paar nädalat enne sakslaste Rakweresse tulekut lasewad ajast huwitatud ladude ametnikud juttu lahti, nagu oleks diwiisi ladud ühel lütsal ööl tühjaks warastatud. Mõtelge, wõttes Rakweres warastakse ühe ööga tühjaks diwiisi keskladud, millede ärawedamisega mitte koormaid, waid palju wagnisi tarwis oleks läinud! Pealegi walwab ladust trullit terve rood sõdurisi lipnik K. Juhatusel. Kuid aeg selgitab kõik, ka ladude kadumise.

Kui peale enamlaste tagasilöömist Rakwere „Ühistöö“ frondi toetamiseks korjanduse korraldab, kingib ühe selleaegse wõimude abikaasa suuremeelselt 5 - dale polgule 10 komplekt sooja pesu, mis sarnaneb täiesti sõjawäe pesule. Hiljem esineb sama proua Ühistöös palwega — wahetada Ühistööle kingitud lambanahkade wastu temalt weel 20 paari sooja pesu — tema

mel olewat seda rohkem. Asi selgib aga täiesti, kui ladude eest wastutaw ametnik awaldab, et tema ladude likwideerimisel nimetud wõimukandjale muu seas ka 500 komplekti sooja pesu andnud, tingimisega, et see pesu Eesti sõjawäe uuesti sündimisel saaks sellele wäljaantud. Meie teame, et see mitte sündind ei ole. Weel enam, meil on teateid, et nimetud wõimukandja sõjawarustust on müünud R. walitsejale.

Sama saladuslik, nagu ladude „kadumine“, on ka meie diwiisi laeka saatud. Ühe kõrgema sõjawäelase seletuse järele olnud laekas ainult majanduslisi summasi umbes 270.000 rubla. Raha saadeti aegsasti enne sakslasi I polgu laekahoidja P. ga Wenemaale „panka“ ja wiimaseid summasid pidi laekahoidja P. weel peale okkupatsiooni wägede maaletulekut Wenemaale „warju“ wiima. Laekahoidja P. kadus. Hakkasid liikuma salapärased jutud — laekahoidja on Peipsil saksa sõdurite kätte sattunud ja mahalastud. Meie imestuseks ilmub aga laekahoidja P. nüüd nelja aasta tagant jälle elusana meie keskele ja seekord juba Eesti esitajana kaugel lõunas. Wabariigi kodanikka huwitab äärmiselt nimetatud warade saatud.

— J. —

Weel raudteelaste priisõidu piletitest.

Täie austatud lehes „Walwe“ Nr. 3 pahandab keegi — o täie õigusega, et miks raudteelastele küll nii suuri eesõigusi antakse kõigi teiste riigiteenijate ees, et neile nii laialt priisõidu piletisi ja ümberpaigutamise korral enam kraami jaoks luba antakse, kui teistele. Need sõnad on kui minu südamest ja paljude teiste südamest öeldud. Ka mina ja need teised oleme riigiteenijad, kes peawad läbi ajama palgaga, mis sugugi praeguse ajale kohane ei ole. Peame ülespidama ennast ja oma peret, ja et palgast waevalt leiwa ja räime ostmiseks jätkub, siis ei tea, kuidas iseenese ja oma pere katmisega, õürimaksuga, puude ostmisega ja kümnete teiste rahanõudmistega hakkama saada. Aga mulle ega mu ametiwendadele ei anna üheksainumaksigi sõiduks keegi prii raudtee piletit, olgu mul wõi missugune häda, kas wõi ema matusele sõit. Kui siis raudtee teenijatele igale ühele aastas 6 prii-

piletit antakse ja kui nad sellega ka weel oma lapsi, pealegi 14 aastaseid, kaasa wedada wõiwad, siis peab küll küsima: kus on õigus? Miks ei anta teistes ametites nende ametite töowiljast teenijatele osa? Miks antakse ühele osale riigiteenijatest üle palga nii palju eratasu, millest teised undki ei näe?

Raudtee teenijad on enestest ajalehtedes mitmel korral juttu teinud. Nemat olla Eesti riiki ja warandust päästnud j. n. e. Wõib olla. Aga kas nemad ükski riiki päätsid? Seal tehakse ikka ja ikka jälle kawatsusi, kuidas mingit eratasu saada. Ammu see nüüd oli ka, kui ajalehtedes palju kirjutati, et tahetakse raudteelastele sõjaaegsete teenuste eest nii ja nii suuri autasusid paluda. Mis seal kõik ei olnud? Prii maad ja prii sõit raudteel wist kõigel eluajal ja pension, ja ei mäleta mis weel kõik. Walitsus wõi ministeerium wõi kes

seal, olla ettepaneku tagasi lükanud. Ometi niigi võrd õigust. Sest kui anda, siis anda kõigile, kes riigi ehitamisest osa võtsid. Riigil ei kõlba ühe osa teenijate peale nagu oma laste ja teiste nagu Tuhka-Triinude peale waadata. Raudteelased räägivad heameelega oma teenustest. Kas mäletavad nad veel seda, kuis nad kahel või kolmel korral üleüldist streiki kas ise organiseerisid ehk vähemalt nõus olid seda toetama? See oli aegadel, kui riik väga raskes seisukorras oli. Önn oli, et teiste ametkondade teenijaid leidis, kes streikimisest lahti ütlesid. Muidu ei tea, kas oleks praegu Eesti riiki olemas, kus raudtee teenijatel nüüd nii hea on oma „teenustest“ rääkida ja omale igasuguseid eesõigusi nõuda.

See — o, kes „Walwes“ Nr. 3 raudtee teenijatele priipiletite andmise kohta sõna võttis, küsib, et kas Riigikogu liikmed sellest piletite loost kuulnud on. Seda tahaks minagi teada. Ja siis, kui nad kuulnud on, siis oleks küll väga vaja, et nad asja küsimise alla võtaks. Sellepärast, et niisugune ühe ametkonna teenijate ees-

õigustamine suur ülekohtus on teiste vastu, mida mitte lubada ei või. Sellepärast siis küsin ka mina, et „Riigikogu liikmed, kas olete kuulnud? Ja mis ütlete teie selle kohta?“

Ka üks riigiteentja.

Tometuse järelmärkus. Anname sellele mõtteawaldusele ruumi, kui iseloomustawale tunnistusele selle õigustatud meelepaha üle, mis Eestis ülesseatud põhimõtetele nii raske hoobina tunduw teedeministri määrus raudteelaste prii sõidupiletite asjas tekitanud on. Riigikogu rühmad peaks siin tingimata seisukohta võtma, sest muidu tunduks, et niigi kõrgemgi võim õiguse mõistet ignoreerib. Selleni ometi asja minna ei pea lastama. Tollekordne teedeminister on nüüd küll ise Riigikogu esimees, aga see ei peaks kõrget kogu tagasihoidma tehtud wiga parandamast ja sündinud ülekohtu heaks tegemast. Sündigu meie edasisammumine ainult aususe ja õiguse ning õigluse tähe all.

„Walwe“ toimefus.

Wastuseks kindralmajor Soots'ile.

„Kaja“ nr. 295 toob sõjaministri k.-m. Sootsi sulest artikli „Meie riigikaitse poliitikast“, milles tema wastuwäiteks „Walwes“ ilmunud riigikaitse küsimusi käsitawatele artiklitele, praeguse sõjaministeeriumi poliitikat riigikaitse alal kaitsta ja õigustada püüab. Konstanteerides meie seltskonnas lahkhelisid riigikaitse küsimuses, kirjutab nendest I. Soots:

„Muidugi on arwamisi sellel alal väga mitmesuguseid, kuid neid võiks siiski kolme peagrupesse jagada, selle järele, kuidas keegi enesele Eesti riigi arenemist tulewikus ette kujutab ja kuidas tema nendes oludes riigikaitse organiseerimist näha soovib.

Ühed arwawad, et Eesti peaks ka tulewikus, olgu Wenemaal missugune tahes walitsus, ikkagi iseseiswaks demokraatliseks wabariigiks jääma. Hädaohtu Eesti riigile näewad nad peajasjalikult Wenenaalt, olgu seal nõukogude ehk mõni teistsugune walitsus, kuna nad kodustel iseseiswuse wastastel hoopis kõrwalise tähtsuse arwawad olawat. Kaitset selle wälise hädaohtu

wastu näewad peajasjalikult alalises sõjawäes, mis peab hästi õpetatud ja tehniliselt hästi warustatud olema, et mobilisatsiooni teostamisega võimalik oleks korralikku sõjawäge waenlasele wastu panna. Et aga pikk sõda ka sellel korral meie sõjawäele üksinda üle jõu käiks, siis on sellest tingitud sidemetete loomine naabritega ja mõne Lääne-Euroopa suurriigiga, kelle huwides oleks Eesti iseseiswust kaitsta, ja keda ka muu seas Eesti tööstusettewõtetega tuleks siduda. Sarnastest põhimõtetest wäljammnes, on tingitud ohwitseridelt suurema teoreetilise ettewalmistuse nõudmine, sõjaaegsete ohwitseride teadmiste sunduslik täiendamine ja hästi ettewalmistatud ohwitseride puudusel muulaste sallimine instruktorite ja vähematel riwi kohtadel, niisama ka nende optantide wastuwõtmine sõjawäkke, kelle sõjalised teadmised suuremad on, kui meie sõjaaegsetel ohwitseridel.

Sarnast arwamist on senni praegune walitsus sõjaministri läbi teostanud,

sarnane waade on ka meie wanemate sõjawäelaste seas poolehoidu leidnud.

Teised arwawad niisama, kui esimese grupe mehed, et Eesti peab ka tulewikus iseseiswaks, ja peaasjalikult demokraatlikuks wabariigiks jääma. Kuid riigikaitse kohta on neil hoopis teised waated. Nimelt näewad nemad, et kõigesuurem hädaoht meie iseseiswusele peitub meie kodustes kommunistides, ja wäljastpoolt, idast tulejad, oleks neile ainult abiks. Sellepärast peawad nad suurema alalise sõjawäe pidamist liig kalliks, mitteotstarbekohaseks, isegi kahtlaseks, sest see wõida demokraatlike riigikorra kukutamise toetajaks muutuda, mispärast tarwis olla sõjalaewastik täielikult likwideerida ja maawäest jätta ainult tehnilised wäeosad, wähenдатud löögiosad ja wäeosade kaadrid, ja selle kõrwal demokraatlike riigikorra kaitseks kindlad demokraatlikud kodanikud wabatahtselt kaitsejõuks organiseerida, peaasjalikult nendest, kes wabadusesõja tules läbi käinud, kelle hoiu alla sõjariistade ja sõjamoonaladud ühes tankide ja soomusautodega tuleks anda. Ja kui siis peahädaohtu koduses meeolus nähakse, siis on ka arusaadaw, et kaitsewäe juhtide käest ka peaasjalikult ja ainult wastawat meeolu nõutakse. Sellepärast nõutakse sõjawäe puhastamist muulastest ja optantidest ja nende asemele sõjaaegsete Eesti ohwitseride nimetamist, kuna ohwitseri kursused ja nende juhatajad sedawõrd maha tehakse, et igaüks ise peaks järeldama, et nad asjatud on.

Selle ringkonna peajõuks oleks end merejõudude juhataja J. Pitka, kellega on seltsinud mõned sõjawäest lahkunud ja mõned tegewas wäeteenistuses seiswad ohwitserid. Nende mõtete awaldamiseks on ajakiri „Walwe“, mis praegusi sõjawäeasutusi maha teeb, sedawõrd äramoonutatud andmetega, et mina 7 juhtumisel olen esinenud „Walwe“ kohtulikule wastutusele wõtmisega, kuna mina peale selle ka nim. ajakirja toimetaja isikliku laimamise eest wastutusele wõtan.

Nii on siis selle teise ringkonna mõtosalised asunud oma mõtete läbiwiimisele esimese grupe mõtte järele talitajate sõjawäeasutuste ja juhtide aktiivse mahategemisega, mille juures abinõusid iseäranis ei walita.

Kolmandasse grupesse wõiks neid arwata, kes mõtlewad, et Eesti peaks

iseseisew riik olema seni, kuni Wene-maal nõukogude walitsus on. Saab seal aga teistsugune walitsus wõimule, siis oleks möödapeasemata liitumine Wene-maaga, kas föderatiivselts ehk autonoomselt. Ja kui see nõnda on, arwawad nemad, siis tuleks kuludest sõjawäe peale loobuda, selle asemel enmast aga kultuuriliselt ja majandusliselt kindlustada, et kui kord liitumine tuleb, siis waimliselt ja majandusliselt sedawõrd tugew olla, et mitte kaduda suure Wene rahwa hulka. Sarnased mõtted pole weel wiimase ajani liikweld kadunud.“

— Riiklises, poliitilises ja seltskondlises elus on see harilikuks nähtuseks saanud, et mõne awaliku tegelase tegewuse arwustamise puhul põhjend. wäidetega ja faktidega wiimane oma wastuwäidetega esinedes ikka asjast enesest sisuliselt kõrwale püüab põigelda, ja kõiki lubatud ja lubamata abinõusid tarwitades waelust asja enese pealt kõrwale püüab juhtida. Niimoodi on teinud näituseks tööerakonna ihuleht „W. Maa“, kaitstes wälisminister Piip'i tegewust, ja sama sofistlist metoodi tarwitab ka k.-m. Soots „Kaja“ weergudel „Walwes“ ilmunud artiklite peale reageerides.

Tõsi on, et endine merejõudude juhataja aseadmiraal J. Pitka läinud aasta detsembri kuul, kui meie riigikaitse korraldamises kõigesuurem lohakus ja saamatus walitses, wabariigi walitsuse poole märgukirjaga pööras, esinedes ettepanekuga meie riigikaitse korraldamise alal, mis tõesti meie teiste kõrgemate sõjawäelaste arwamistest (nii palju kui nad teada on) risti lahku läks. Kuid seda ettepanekut ei arwanud ei wabariigi walit. ega ka sõjaministeerium heaks läbiwaadatagi, olgugi et ta kui esim. sellekohane tõsine, asjalik ja ajakohane ettepanek kõige suuremat tähelpanu äratama oleks pidanud. (Samasugune saatus sai hiljem osaks ka teisele tõsisele ettepanekule samal alal, esitatud end. Daani wabatahtlikkuude pataljoni ülema Daani polkownik Borghe-lini poolt, mis weel kord tõendab, missugune ükskõiksus ja huwipuudus meie walitsuse ringides, eriti sõjaministeeriumis, riigikaitse korraldamise küsimuste wastu walitsenud on.)

Tõsi on ka, et ajakiri „Walwe“, lugedes waikimist kuritööks, oma muude ülesannete hulka on wõtnud ka wõitlemise kõigi sõjaministeeriumis, sõjawäes ja riigikaitse alal ettetulewate wäärnähtuste ja kuritegude wastu, arwustades ja paljastades nende wäejuhtide ja teiste sõjawäelaste tegewust, kes oma oskamatus, saamatuse, kuritaht-

likkuse või teiste põhjuste tõttu oma wastutusraskaste ülesannete kõrgusel ei seisa.

Täitsa wale on aga k.-m. Sootsi sofistlik wäide, nagu oleks meie „asunud oma mõtete läbiwiimisele esimese grupe mõtte järele talitajate sõjawäeasutuste ja juhtide aktiivse mahategemisega“.

Kust on k.-m. Soots selle teate wõtnud? Kas on seda temale tema „agentuur“ mu-retsenud või on see „taewa mannana“ Pargari tänawale maha langenud? — Ignorabimus — meie ei tea seda, kuid „Walwest“ seda wälja lugeda on igatahes wõimata. Ja õigust ütelda, ei saagi meie õieti „esimese grupe mõtte järele talitajate“ tegewust riigikaitse alal laiemalt põhimõttelise arwustamise alla wõtta (k.-m. Soots nimetab küll seda „mahategemiseks“), sest k.-m. Sootsi ministeerium ei ole (nagu eelmisedgi) weel senini meie riigikaitse korraldamise üksikasjalisemat kawa wälja töötada ega riigikogude esitada suutnud (küll tegi aga seda k.-m. Soots länud a. lõpul „Päewal.“) ja isegi mobilisatsiooni plaan ühes temaga koostäiwate küsimustega on senini ülepea senimata raskuseks olnud. Küll oleme meie aga k.-m. Sootsi ja tema ministeeriumi saamatust ja tegewuswõimetust riigikaitse alal konstateerinud, ning arwustanud neid wäärnäärtusi ja pahesid, mis meie sõjaministeeriumis, sõjawäes ja riigikaitse alal ette on tulnud ehk wõimule peasenud. See on aga igatahes hoopis teine asi, kui see, mis k.-m. Soots heaks arwab „Kaja“ weergudel meie arwete kirjutada.

Ja edasi. Kust wõtab k.-m. Soots, et meie wäejuhtide käest „peasjalikult ja ainult wastawat meeoleolu“ nõuame? Kust wõtab k.-m. Soots, et meie ainult „wastawa meeoleolu“ pärast sõjawäe puhastamist muulastest ja optantidest nõuame ja nende asemele sõjaegsete ohwitseride nimetamist? Kust wõtab k.-m. Soots, et meie ohwitseride kursusi ja nende juhatajaid sedawõrd maha teeme, „et igauks ise peaks järeldama, et nad asjatud on?“

Meie oleme ju mitu korda küllalt selge sõnaga ütelnud, et meie igalt Eesti ohwitserilt, eriti kõrgemal kohal seiswalt Eesti ohwitserilt, hea teenistuse tundmise kõrwal weel tingimata kindlat rahwustunnet ja iseseiswa demokraatlise riigikorra tunnistamist nõuame. Ja mitte „wastawa meeoleolu“ puudumise pärast ei nõua meie sõjawäe puhastamist muulastest ja optantidest, waid sellepärast, et meie kindlate andmete peale põhjendades end deniikinlaste, koltschaklaste, „põhjaläinud armeelaste“, punawäelaste ja co. (nagu herrad Tõrwand, Parw,

Sikka, Kilk, Kanep ja Oinas) kindlasse Eesti rahwustundes ei usu, niisama ka Eesti iseseiswuse ja demokraatliku korra tunnistamisesse nende poolt. Ja meie ei eksi mitte, kui meie waldawa enamuse neist herradest k.-m. Sootsi „kolmandasse grupeesse“ arwame, sest vähemalt üks nendest — polk. Tõrwand — julgeb weel praegugi, teenides kõrge koha peal Eesti sõjawäes, awalikult ajakirjanduses tunnistada, et tema süüla weel senini Kornilowi, Dentiikini ja co. ning nende poolt ülesseatud eesmärkide juures wiibib. Ning lõpuks oleme meie sõjawäe puhastamist nendest herradest nõudnud weel sellepärast, et meie sõjawäel nende wastu igasugune usaldus puudub ja nende wastuwõtmine teenistusesse ja kõrgematele kohtadele määramine ühtlasi ka meie sõjawäe usaldust walitsuse wastu kõigutab ja sõjawäe üksmeelsust lõhub.

Mis puutub meie ohwitseride kursustesse, siis ei ole meie kunagi ütelnud, et nad asjatud on, waid meie oleme wäidanud, et nad praeguses seisukorras oma ülesannetele kaugeltki mitte ei wasta ja ohwitseridele kursustest mitte tarwilikke teadmisi pakuda ei suuda. Ja seda nimelt sellepärast, et nii kursuste juhatajad, kui ka õpejõud oma ülesannete kõrgusel ei seisa. Kui meil kõrgema haridusega sõjawäe ertheadlastest puudus on, mispärast ei kutsuta siis neid Lääne-Euroopa suurriikidest, kus sõjateadus wiimase tipuni arenenud, nagu seda tegi näituseks Poolamaa, oma sõjaakadeemia õpejõududeks Prantsuse kindralstaabi ohwitserisid kutsudes? Ehk mispärast ei saadeta siis meie ohwitseere õppima Lääne-Euroopa suurriikide kõrgematesse sõjawäe õpeasutustesse ja wäeosadesse? — Ignorabimus, — peame meie jälle wastama, — meie ei tea seda. Kuid ei wõi meilt ometi keegi nõuda, et meie waikides pealt waataks, kui sõjaministeerium meie raha, s. t. rahwa raha, oma ülesannetele mitte wastawate õpeasutuste peale tuulde laseb, ühtlasi sellega riigikaitse huwisid kannatada lastes.

Ja meie arwame, et k.-m. Soots ning tema lähemad kaastöölised peaksid ometi juba küll aru saama, et „see siht, mis nemad on wõtnud“, „heakskiitmist ei leia“ ja et neil wiimne aeg oleks endilt küsida, kas nad mitte teistele „aset ei peaks andma“.

Sofistlist meetodi tarwitab k.-m. Soots ka omas teises „Kaja“ weergudel ilmunud artiklis — „Eesti punase diwiisi ülema Ritti ületulek Eesti sõjawäkke“.

„Rittiga läbirääkimisi pidades,“ kirjutab muu seas k.-m. Soots, „ei teadnud mina

muidugi tema paturegistrilt. Kuid kui oli kord lubatud teda tema endiste tegude eest mitte karistada, siis nõudis Eesti ohwitseri au selle lubaduse täitmist, sest Ritt oli oma lubamise täitnud. Sellepärast seletasin 4. p. ülemale asjaolud ära. Nähtawasti ei rahuldanud see polgu ohwitserisid, sest warsti tuli teade, mida ka „Walwe“ kinnitab, et ohwitserid kawatseda Ritti salaja ära tappa. Tuli siis Ritti hädaohust peasta, teda kui inseneri seljataha teenistusse määrates.

Ning artikli lõpus lisab k.-m. Soots juure:

„Mina ei loe mitte, et mina Ritti ettepanekute wastuwõtmisega Eesti wabariigile kahju olen toonud, nagu seda „Walwe“ mõtleb, waid arwan et kasu olen toonud, wäikese tasu eest (kui Ritti teenistusse wõtmist Eesti wäkke temale üleüldse tasuks wõib nimetada) suuri järeldusi saawutades. Sõjaaegsete 4. polgu ohwitseride kohta arwan, et nemad küll sõjas nii wäga tarwikku sõjakat meeoleolu ja oma ametiwennasurma eest kättemaksmise püüdeid on üles näidanud, kuid kui nemad peale asjaolu äraseletamise ikkagi oma nõudmise juure jäid, siis annab see nõrgast sõjaõiguslisest, sõjapoliitilisest ja sõjadistsipliini arusaamisest tunnistust, ja weel nii nõrgast, et nad ennast awaliku wõitluse asemel salajase tapmiseni tahtsid alandada, mis sugugi ohwitseri aule ei wasta.“

Harwa leidub ajakirjanduses sarnaseid mõttewassinguid, kui käsitawas k.-m. Sootsi artiklis. On ju kahtlemata õige, et Ritti ületulek ühes komm. Tallinna polguga meile Pihkwa waldamise operatsiooni märksa kergendas, on samuti õige, et k.-m Soots oma Rittile antud lubadust Ritti mitte karistamises täitma pidi ja teda 4. polgu wäljakohtule wälja ei wõinud anda; kuid õige ei ole 1) lubaduse andmine Rittile tema teenistusse wõtmiseks Eesti sõjawäkke ja 2) 4. polgu ülema ja ohwitseride nõudmise tagasilükkamine Ritti wäljaheitmisest Eesti sõjawäest. Nimelt sellepärast:

K.-m. Sootsil, kui ülemjuhataja staabi-ülemal, oleks pidanud küllalt selge olema Eesti ohwitseride, wähemalt wäerinna ohwitseride, meeoleolu ja nende arwamine enamlastest. See arwamine luges enamlasi, eriti Eesti kommuniste, riisujateks ja rööwitseks, kes ainult wäärt trehwawat kuuli, sest oli ju enamlaste sissetungimine Eestisse õieti Eesti kommunist. poolt õhutatud ja juhitud rööwsõjakäik, kuna tema eel nii diplomaatilised läbirääkimised kui sõjakuulutus puudusid. Sellepärast ei saa k.-m. Soots mitte wäidet ümberlükata, et ta teadlikult tumeda minewikuga isiku meie sõjawäkke wastu on wõtnud, sest olgugi, et ta Ritti

„paturegistrilt“ (s. t. wangilangenud 4. polgu ohwitseri tapmist wiim. poolt) ei teadnud, pidi ta ometi, kui wäejuht, ohwitseride arwamist teadma ja arwesse wõtma, ka siis, kui tal enesel teistsugune arwamine oleks olnud. Ja andes Rittile lubaduse tema wastuwõtmiseks Eesti sõjawäkke, on k.-m. Soots igatahes (pehmet öeldes) kergemeelselt talitanud, sest nagu seda tema enese kirjeldusest näha, ei oleks seda lubadust õieti tarwiski olnud, kuna Ritt nähtawasti ka oma puutumatusse kindlustamisega oleks leppinud. Kirjutab ju k.-m. Soots oma artiklis:

„Jutuajamisel selgus, et Ritt oli lootuse kaotanud enamlaste piisiwuse sisse, milleks sellel ajal ka põhjused ei puudunud, sest Koltshakil, Denikinil ja Rodsjankol oli edu. Ja nähtawasti soovides sellest oodatavast katastrofist mööda pääseda, awaldas Ritt soowi, et kui meie tahame, siis tema wõib käsu anda, et tema mehed mitte wastu ei hakkaks, kui meie peale hakkame tungima. Waid meie poole üle tuleks, mille järjeldusel siis punane diwiis ära laguneks ja meie Pihkwa kätte saaks. Sellele lisas tema juure: „Ma arwan, et Teie ületulejaid endiste tegude eest karistama ei hakka ja minule ehk wõimaldate Eesti wäes teenides oma endisi eksimisi tasa teenida.“

Nii siis oli Ritt usu enamlaste wõimuse kaotanud ja kartes tema lähedat kokkuwarimist, püüdis meie poole ületulekuga ainult oma nahka päästa; ning soowi — Eesti wäkke wastuwõetud saada — ei awaldanud ta sugugi mitte kategoorilise tingimisena, waid enam palwena, mis ka tagasilükatud oleks wõinud saada ja mille tagasilükkamisega ta waewalt oma ettewõttest oleks loobunud. — Kuid k.-m. Soots andis ka selle lubaduse, Ritt wõeti Eesti wäkke teenistusse, määrati 9. polku rooduülemaks ning 4. polgu ülema ja ohwitseride nõudmine — teda kohtu alla anda — lükati tagasi, — k.-m. Soots oli oma lubadused täitnud, mida ta ka sõna pidades kahtlemata täitma pidi.

Pea iga riigi sõjawäes on aga maksew seadus, mille järele ohwitserkonnal õigus on enese hulgast kõlbmata ehk ebakohast liiget wälja heita. Nii wõis endises Wene sõjawäes ühe wäeosa ohwitseride kogu ohwitseri wäljaheita mitte ükski oma wäeosast, waid ka kogu sõjawäest, ja kuna ka meie sõjawäes sõja ajal pea täielikult Wene sõjawäe kord maksew oli, siis oli ka 4. polgu ohwitseridel õigus Ritti sõjawäest wäljaheitmist nõuda ning k.-m. Soots ei oleks tohtinud seda nõudmist mitte tähelepanemata jätta. Ritti wäljaheitmine sõja-

wäest 4. polgu ohwitseride nõudmise peale ei oleks seega mitte sõnamurdmist tähendanud k-m. Sootsi poolt.

Edasi, k-m Soots täitis oma lubaduse ja Ritt jäi tema poolt toime pandud kuriteo — 4. polgu ohwitseri tapmise pärast karistamata. Rahuldumata jäi seega ka nimetatud polgu ohwitseride õiglustunne. Kuid on loomulik ja täiesti arusaadaw nähtus, et juhtumisel kui seadus ja kohus kodanikkude õiglustunnet ei rahulda, siis kodanikud ise teid otsiwad oma õiglustunde rahuldamiseks. Ja „weri nõuab were hinda!“ Sellega on ka õigustatud 4. polgu ohwitseride otsus Ritti kohta, mis igatahes ohwitseri aumõistele mitte wastu ei käi.

Kuid k-m. Sootsi arusaamise järele oleks mõni 4. polgu ohwitser pidanud Ritti „awalikule wõitlusele,“ s. t. kahewõitlusele, kutsuma. Missugune omapärane arusaamine aumõistest! K-m. Soots, kui ohwitser, peaks ju ometi arusaama, et kahewõit-

luse läbi ainult wääriliste wastaste wahel arweid õiendatakse, kuid ei saa ju Eesti ohwitser ometi renegaati, äraandjat ja mõrtsukat omale wääriliseks wastaseks pidada. Missugune absurdum! Ja ainult imestama peab, et k-m. Soots pikemat aega Wene sõjawäes teenides, sealt isegi kõige primitiivsemat arusaamist ohwitseri aumõistest kaasa ei ole toonud.

Weel edasi, k-m. Soots arwab, et tema Ritti ettepanekute wastuwõtmisega Eesti wabariigile kahju ei ole toonud. Tõsi küll. Aga 4. polgu ohwitseride nõudmise — Ritti Eesti sõjawäest wälja heita — tagasilükkamisega on ta Eesti wabariigile, küll kahju toonud, — ta on õigusetunnud walusalt riivanud ja sõjawäes umbusaldust kõrgemate wäejuhtide wastu tekitanud. Usalduse puudumine wäejuhtide wastu on aga üks sõjawäe kindlusetuse ja nõrkuse tundemärk.

Miles.

Toimetusele tarwitada antud optandi kiri.

Kallis suguwend Willem!

Sain hiljuti Sinu adressi teada ja tahan Sinule pikemalt omast elust ja nähtustest teatada, mis wiimasel ajal läbi olen elanud. Jõudsin minewa aastal kalli kodumaa pinnale, mille järele nii igatsesin. Jõudes Petrogardi lootsin peatset kodumaale peaseemist, kuid wõta näpust! Tuli terwe 6½ kuud nälgida, kuni kodakondsuse dokumendid kätte sain. Selle asemel, et eestlastele kodumaale sõitu wõimaldada, said esimeses järjekorras juudid Eesti transporteeritud sest nendel oli suur mõju opteerimise komisjoni esimehe Oru peale, sest nad tasusid kuulu järele õige ohtrast käest selle „heateo“ eest ja maksid wististe „peage corporel,“ (keha maks), mis omal ajal juudid Strasburgi sissesõidul pidid tegema; seal läks aga maks riigi kasuks, kuna siin üks isik oma kompaniiga teenis. Nagu kuulsin, olid Sa sõjawäljal, wõitlesid wabaduse eest ja kautasid terwise, kuid ma tahan Sinule kirjutada, kuda Sinu wastasrind — opteerimise komisjon — Petrogradis töötas.

Paljud isamaa tunnetega optandid, kes nägid opteerimise töö wildakust ja kuritahtlist kelmust, mis seal „peamehed“ tegid, esinesid esimehele protesti ja märgukirjadega, kuid siis älawardati neid mitte Eesti

lasta ja mõned agaramad said ka tsheka poolt wististe esimehe nõudel — treltide taha toimetatud. Niisuguseid mehi on praegu mitmed Eestis, kes seda tõendawad. Kõik see mis ajalehtedes kirjutatakse, on üks iwake sellest, mis faktiliselt tehti. Nagu ajalehtede üksteise süüdistamisest näha on ka mõned ajalehe peategelased hangeldamise operatsioonidest osa wõtnud ja sellepärast ei kirjuta nad tõsiselt, teised jälle kirjutaski, kuid neid, seob see k... erakonna ja kildkonna haigus. Kirjutasin ka ise paari lehte, kuid ei ilmunud! Nii otsid Sa, suguwend, 704-dal wõitluse aastal wabadust werega, kuna mõned Sinu wabariigi esitajad, — seljataguse rotid — seda kulla eest püüdsid maha müüa.

Ma wõin Sinule natuke pajafada, sellest, mis tehti Petrogradi opteerimise komisjonis. Ka Moskwa omas oli samasugune hangeldamine ja saherdamine walitsenud; seda ma kuulsin wäga paljudelt optantidelt. Wõid ka ise arwata, missugusel wiisil endine haridusminister Kartau wõis omandada (kellel nüüd Kadriorus „haridustempel“), need miljonid!

Petrogradi komisjoni ärijuhtidena olid rekordi lööjad — kangelased Org ja Roger. Ennem ei tundnud neid Petrogradi Eesti seltskonnas keegi; alles kommuna ajal kerkis Oru nimi üles, kui suurema kommunist-

muse idee poolehoidja, mis ka sellega tõendub, et ta Eesti kommuna ülikoolis lektor oli. Nüüd on need mehed sajakordsed miljonärid ja hirwitavad nende rumalate üle, kes nendest ajalehtes kirjutavad. Nad teavad, et Wenemaal „kokku kraabitud“ kollase metalliga võib paljuid puudulikka isamaalasi ära osta ja ka ajakirjanduse peale mõjuda, pealegi siis, kui „kangelaste“ lipul emblemina piip, Salomoni kilp ja nimi „Daniel“ seisawad.

Hiljuti kirjutas minule üks auväärt Peterburi komisjoni liige pika kirja, milles ta muu seas teatab, et Orgi käsul paljud kommunistid Eestisse lasti, kuida Org ja Erjapea (see tekkide kangelane, tema asi ka seiswat!) vale dokumentidega muulasi jala üle piiri transporteerisid, kuida Roger iga öösel komisjoni kulul joominguid juudi spekulantidega toimetas, kes mõnikord hommiuks kõik komisjoni eksterritoriaalsed-korridorid täis oksendasid j. n. e. Niisuguste teenuste eest ei ole wabarigi walitsus orgion juhtidele, kahjuks, jõudnud ühtki ordenit anda. (Ma annaks nendele küll raudtrellid ordeniks!)

Kahjuks olla kord neid „kangeid mehi“ Fortuna ära unustanud: üks laskis piiril Jamburgis kümnete miljonide eest kulda ära wõtta, teine sai kuulsaks 15 miljonilise Wana Kariste leidusega, mille üle meie Piibule Wene walitsus koguni märgukirja annud. Nende järele kukkus hiljem löksu kuller Schipal, kellel Jamburis 29½ naela kulda ära wõeti. Rogeri leiduste asi magawat kuuangii paksu kalawi all, nagu kuri-kuulsa kulleri Liidemaani asigi.

Kas tead weel uudist? Meie auväärt siseministri käsul pandi opteerimise komisjoni kriminaal — tegewuses uurimine toime. Sai hulka optante üle kuulatud ja koguti terwe pakk „pikant materjali,“ mis nüüd prokuröri kätte olla saadetud. Saab kuulda, kas ei hakka siin kõrwalised mõjud „piipu popsutama“ wõi koguni „päsutama.“

Orule olla asja uurimise ajal Saksamaale, kuhu ta optantide sõrmenäidete eest warjule tahtis pageda, tee kinni pandud, kuid nüüd müüwat ta hoolega waase ja rahaministeeriumi keldrist tema saadetusi, pilte, mis omal ajal museumi jaoks saadeti — lootes ärasõidu peale. Ei olewat weel küllalt süüdistawat materjali!?

Ka Rogeri wabadust ei piira keegi: hiljuti sõitis ta Petrogradi Eesti laewal ahjukütja abina, kus tema muidugi ka Herne uulitsas oma sõpru wisiteeris. Nüüd on ta jälle tagasi.

Mis arwad Sa, suguwend, kas on niisugused „isamaalased“ meie keskel soowitawad? Mina ja paljude teiste isamaalaste arwamine on see, et kui meie walitsus ei soowi kuritahtlusega wõidelda, siis peame ise niisuguseid kuritahtliste püüetega mehi boikoteerima ja seltskondlikest elust neid kõrwaldama. Wabadus võib Eestis ainult siis makswaks jääda, kui ausus ja õiglus walitsewad! Kirjeldatust Sa seda ei näe!

Paremate soowidega!

Heino.

P. S. Sa ehk küsid — kes walis neid mehi ja kes neid nüüd kaitseb? Wastan — erakond ja „onupoja politika,“ mis meie riigi õne kohal kotkana waritsewad!

Kuda ma Eesti kodakondsust opteerisin.

Olen üks nendest, paljudest kellele Taara Eestisse peasemist raskendas. See liik optantisi olid need, kes ausal wiisil kodumaale tahtsid peaseda, kuna sellest kõrgemal need, kellel „teenused“ komisjoni liigete ees ja kõige kõrgemal muulased, isäranis ärawalitud Israel. See kõik wihastas ausatundelisi suguwendi, kuid sõna lausuda peaaegu keegi ei julgenud, sest hoiatada taewas, kui opteerimise komisjoni esimehe ära pahandasid, siis oli piir Eestisse jädawalt kinni. Pidin rahulise meelega pealt waatama, kuida Peterburi komisjoni ruumides wiinapood ja täiturg awati, kuida metsikult soowiawalduste wastati ja kõik töö kammitas ning tigu-sammul wõis.

Meelelahutuseks sain komisjoni esimehelt ja üheilt küürakalt ametnikult (keegi Roger) pakkumise Eestist toodawa sahariini ja piirituse wahetalituse kontori awada. Wastasin selle peale eitawalt ja nälgisin edasi. Palusin komisjonis ametit anda — wastati eitawalt. Esinesin kirjaliku protestiga opteerimise pikalikkuse üle — ähwardati kodumaale mitte lasta. Kõik see opositsioonis olek, mis 8 kuud kestis, wiis asja niikaugale, et mind tshe-ka hakkas luurama ja wiimaks aresteeris. Wangis istudes nõuti minult kõiksuguseid teateid, millede üle ma ainult komisjoni esimehe Orule, teda usaldades rääkisin. Näituseks: andsin esimehele neljasilma all ühe tähtsa dokumendi, mille sisu Tallinnas asu-

wa organisatsiooni riigiwastaseid plaanisid sisaldas; see kiri oli ühele Peterburi Eestlasele saadetud ja minu kätte juhtus ta kogemata. Kuid ime! Ülekuulamisel küsis tse-ka uurija minult selle sama kirja sisu üle, mida aga Org minu palwel Tallinnasse pidi saatma. Kui minu tuttawad Orgu palusid sammusid astuda, et mind, kui Eesti riigi alamat, wabastataks wastas O. — las' istuda ja õppida, ta on pika keelega! Wangist peasesin amnestia põhjal. Nüüd olen waba Eesti pinnal ja tahan teada saada, kas wolitab Org'i Eesti walitsus riigi esitajaks

enk tse-ka agendiks hakkama ja ausate eestlaste arreteerimises kaasa aitama? Org on miljonäär ja juudi bibliofiili direktor kuid mina tse-ka poolt paljaks riisunud aus eestlane. Kas ei leiaks walitsus kohaseks neid miljonisid, mis endise paigatud pükstega Oru kukrus, riigi kasuks konfiskeerida ja sellele agarale „isamaalasele“ ta teenuste järgi wastawat honoraari anda? Mina ja aus seltskond on wiimase ettepaneku poolt. Kas ei kuuleks walitsus seda häält?

Aus isamaalane.

M Ö J U B !

„Waba Maa“ (nr. 328) kirjutab pealkirja all: „Üks riiklise kaubaagentuuri operation. Kaubandusagent Karlson Berliinist telegraafiteel ülekuulamisele kutsutud. Kümnest tuhandest sõjawäele tellitud waibast suurem osa kõlbmatud.“

Edasi kirjeldab leht waipade ostmise lugu, mida „Walwe“ nr. 4., pealkirja all: „Kaubandusagent Karlson Berliinis ja werised määrduud tekid“, nowembri kuu lõpul paljastas, ja lisab juurde:

„Nüüd on kaub.-tööstusministeeriumi algatusel kõlbmata waipade ostmisküsimus uuesti uurimisele wõetud. Neil päwil waatas selleks moodustatud komisjon waibad üle ja tunnistas nad suuremalt osalt kõlbmatuks. Komisjoni aruande põhjal saadeti eila endisele kaubaagentide Karlsonile Berliinis telegraafiteel kutse wiibimata Tallinna ilmuda kõlbmata waipade asjus ministeeriumile aruandma. Ühtlasi otsustati ka kaubaagentuuri tegevuse likwideerimist Beerliinis kiirustada ja komandeeriti selleks sinna kaub.-min. esitaja Hahn, kelle ülesandeks tehti likwideerimist lõpule wiia.“

„Kaja“ (nr. 289) teatab pealkirja all: „Sõjamineisterium ajakirja „Walwe“ wastutusele wõtnud“, et nii kui ta „sõjamineisteriumile lähedal seiswatelt ringkondadest“ kuulwat, olewat sõjamineisterium kohtupalati prokuröri ees kaebtust tõstnud „Walwe“ wastu, nimelt: wiie artikli pärast nuhtlusseaduse § 1034^b põhjal ja ühe artikli pärast nuhtl. sead. § 1038^a põhjal. —

„Walwe“ ise kuuleb „ministeeriumitele lähedal seiswatest ringkondadest“ et 1) alampolkownik A. Kilk lahkumise palwe sisse annud ja ohwitseride kursuste juhataja kohta olewat endisele 2-se polgu ülemale reserwilastud kapten Rosalkile paku-

tud, kes seda aga wastu ei olewat wõtnud; 2) et „X“ „diwiisi-ülema“ asi tõsiselt liikuma on hakanud; 3) et „kõrgem wabariigi opteerimise komisjoni ametnik“, kelle kirjad „Walwe“ nr. 2. awaldas, ka „ametist lahkuwat“, ja 4) et „sõjawäe nahkade asjus“ — uurimine ette wõetud.

Õiendus.

„Walwe“ nr. 2 artikli „Juudid ja Eesti“ kohta saatis politsei peawalitsuse ülem õienduska kirja Walga poliitülema raportist, millest seigub, et 40 juuti, kellede nimed ülewaltähendud artikli waidati, mitte 1-st kuni 31-se juulini 1921 — s. o. : Eke kuu jooksul — Eestisse ei lastud, wad et need juudid waremalt kuni 1918 sa tanu Eestisse olid tulnud ja kui Weneriigi alamad siia elama jäänud, kelledele Walga politseiülem sellekohase esikirja järel Juuli kuu jooksul elamisload wälja oli andnud.

Ka on kahe juudi nimede juures ek itused ette-tulnud, nimelt: Abram Saara, Abrami tütar asemel peab olema: Abramowitsh Saara, Abranal tütar ja Rasichmann Hirsch, Jankeli poja asemel: Rauchmann Hirsch, Jankeli poeg. Palume eksitust lahkesti wabandada!

Raporti lõpul teatab Walga politseiülem: „Käesolewa aasta juuli kuul Eestisse tulnud juutidest ei ole ühtegi juuti minn alla asaldatud maakonda kui ka linna elama asunud ja elamise luba saanud.“

Näi kinnitab eelolew õiendus tõesia, et Eke kuu jooksul neljakümnele juudile elamisload wälja anti, jär-jätkult peaks siis Walga linnas ja maakonnas umbes 480 wõramaa alamat juuti asuma, kui arwa 40 teismiseks arwuks wõtta. Toimetos.

Trükiwea õiendus.

Eksitaw trükiwiga on s'ssesõttunud eelmises „Walwe“ nr. 3, artiklis „Sõjamineister ja riigikaitse“, neljaosal leheküljel esimesel weerul 19. r as, nimelt: sõnade „wõib olla ka kuritahtlusega“ asemel tuleb lugeda „wõib olla ka kuritahtliku hoopletusega“ n. n. „преступная небрежность“, mida toimetos lahkesti wabandada palub.

Kirjawastused.

Mereasjanduse Peawalitsuse juhataja O. Tiemann. Siin. — Teie õiendus ilmub järgneawas numbris.

L. II suurtükiw. polk Tartus. — Teie artikkel ilmub järgneawas numbris.

M-oja, Jõhwis. Teie artiklid ei lähe — oleks käsitatud küsimuste kordamine.

Wastutaw toimetaja M. WAARMANN. — Wäljaandja „EESTI WALWE LIIT“.

A.-S. „Õhiselt“ trükk, Tallinnas.